

*ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ФАКУЛЬТЕТСЬКОЇ ТЕРАПІЇ
КАФЕДРА ПРОПЕДЕВТИКИ ВНУТРІШНІХ ХВОРОБ
КАФЕДРА ПЕДІАТРІЇ З ДИТЯЧИМИ ІНФЕКЦІЙНИМИ ХВОРОБАМИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ФІТОТЕРАПІЇ*

**ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
ТА ДЕПАРТАМЕНТ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОДА**

***SLOVAK UNIVERSITY OF AGRICULTURE IN NITRA, SLOVAKIA
INSTITUTE OF PLANT AND ENVIRONMENTAL SCIENCES***

**УЖГОРОДСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

САНАТОРІЙ «КВІТКА ПОЛОНИНИ»

Сучасні аспекти збереження здоров'я людини

**ЗБІРНИК ПРАЦЬ
XVII МІЖНАРОДНОЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

(12-13 квітня 2024 року)

УЖГОРОД 2024

УДК 61:613/614:316.4.051(043.2)

С91

*Рекомендовано до друку та опублікування на засіданні Вченої ради
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол № 6 від 23 квітня 2024 р.)*

*Рекомендовано до друку на засіданні Редакційно-видавничої ради
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол № 2 від 16 квітня 2024 р.)*

За редакцією проф. **Ганича Т.М.**

Голова редколегії:

Т.М. Ганич – доктор медичних наук, професор, професор кафедри
факультетської терапії медичного факультету ДВНЗ "УжНУ"

Члени редколегії:

проф. Дербак М.А.
проф. Сірчак Є.С.
проф. Горленко О.М.
проф. Гаврилко П.П.

Автори опублікованих робіт несуть повну відповідальність за зміст і
ілюстративний матеріал.

**Сучасні аспекти збереження здоров'я людини: збірник праць
XVII Міжнародної міждисциплінарної наук.-практ. конф. (м.Ужгород,
12-13 квітня 2024 року) / За ред. проф. Т.М. Ганича. – Ужгород:
ДВНЗ «УжНУ», 2024. – 261 с.**

Збірник праць конференції містить актуальні науково-практичні матеріали щодо підтримання здоров'я людини в сучасних умовах, зокрема, оздоровлення населення природними засобами, у т.ч. лікувальними травами, забезпечення адекватного харчування, якісної питної та мінеральної води, подолання йододефіциту, використання сучасних агротехнологій для збереження і збагачення біорізноманіття природи, актуальні питання лікування поєднаної патології в сучасних умовах.

На всі роботи одержано фахові рецензії.

ISBN 978-617-8321-21-5

© ДВНЗ «УжНУ», 2024

© УТЕІ КНТЕУ, 2024

СПЕЦІЇ: НОВІТНІ ПІДХОДИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОЛІ- І КОМОРБІДНОСТІ ТА ІНФЕКЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТИПУ COVID-19 (МІНІОГЛЯД)

Волошина Л.О., Окіпняк І.В., Патратій М.В., Волошина О.В., Ясінський Д.М.

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці, Україна

e-mail: voloshka03@ukr.net

Анотація. В цьому міні-рев'ю лаконічно наведені новітні наукові дані щодо фармакологічних і лікувально-профілактичних властивостей спецій, особливості їх застосування при численних захворюваннях. Вбачається особлива цінність їх використання в комплексному лікуванні хворих із явищами полі- і коморбідності та інфекційних процесів.

Ключові слова: поліморбідність, коморбідність, спеції, властивості, застосування

Актуальність. Пандемія COVID-19 інфекції стала суворим екзаменом для світових медичних систем, включаючи європейські та північноамериканські країни з високим рівнем їх забезпечення. Зокрема, в США, окрім критичного перевантаження лікувальних установ, відмічено найбільше число летальних випадків (більше одного мільйона з семи мільйонів, зареєстрованих у світі за даними ВООЗ). Подібне мало місце в Італії, Швеції. Проте в ряді азійських країн, особливо в Південній Кореї, де поряд із сучасним рівнем медичної системи традиційно широко застосовувались методи народної медицини та спеції в харчуванні, рівень смертності був на порядок меншим.

Вчені з Китаю та інших азійських країн нещодавно опублікували у світовій медико-біологічній пресі низку наукових праць, в яких зазначено, що в комплексному лікуванні ковідних хворих використовували також засоби рослинного походження і такі спеції, як імбир, корицю, часник, куркуму [7, 11]. На думку цих вчених перспективним є використання рослинних засобів і спецій для ведення і реабілітації хворих із іншими сучасними інфекційними і соматичними захворюваннями [3, 5, 9].

Однією з провідних проблем сучасної медицини є зростання явищ полі- і коморбідності [1, 2]. Окрім зростання цих явищ з віком, їх поліваріантності, ускладнюються патогенетичні взаємини між хворобами, які дуже непросто дослідити та зрозуміти, щоб побудувати відповідні вдосконалення до лікувальних комплексів. Тому у світі донині не існує стандартів лікування коморбідних захворювань на

засадах доказової медицини, а численні спроби їх створення не були успішними. Такі вдосконалення можуть розроблятися із додаткових доповнень до загальноновизнаних комплексів лікування провідної хвороби, що володіють багатогранною метаболічною та поліорганною діями, щоб уникнути явищ поліпрагмазії та пов'язаних з нею загроз побічних ефектів та ускладнень. Тому визначну роль відіграє індивідуальний лікувальний підхід до хворого з урахуванням його полі- і коморбідного статусу та варіативності.

Нині провідні вчені світу схиляються до думки, що такими властивостями можуть володіти рослинні лікарські засоби та спеції [3, 4, 8, 10]. Автори цього повідомлення мають також власний досвід та публікації [1], викладені значною мірою на сторінках вітчизняного журналу «Фітотерапія. Часопис».

Мета дослідження: ознайомлення широкого загалу лікарської спільноти про новітні наукові досягнення зарубіжних вчених з дослідження властивостей і практичного досвіду застосування спецій в комплексному лікуванні різних хвороб.

Матеріал і методи. Проведено інформаційний пошук в друкованих і електронних виданнях, пошукових наукових базах. З виявлених 60 важливих джерел в цьому повідомленні використано 11 із застосуванням методів аналізу, співставлення та узагальнення.

Результати. На підставі аналізу знайдено, що до найбільш дієвих, популярних з древніх часів і донині визнані: імбир, куркума, кориця, часник, цибуля, петрушка, перці (чорний, червоний), базилік, розмарин, кріп, кмин, коріандр, орегано, гвоздика, аніс, кардамон, чорнушка посівна (чорний кмин, кілінджі), мускатний горіх.

Встановлено, що спільними чи близькими багатогранними фармакологічними властивостями спецій є протизапальні, антибактеріальні, антивірусні, антигрибкові, антиоксидантні, знеболювальні, спазмолітичні, гіпотензивні, гіпохолестеринемічні, імуномодулюючі, різні органотропні тощо [4, 5, 6].

Доведено, що вживання їх до їжі спочатку активує, корегує порушені функції та морфологію системи травлення, включаючи мікробіоценоз та імуноцити Пейєрових бляшок, а після всмоктування їх біологічних чинників забезпечуються вищенаведені біологічні дії та поліорганний вплив [5, 6, 8].

Лікуючому лікарю важливо розуміти спектр можливих метаболічних і органних порушень у хворого і знати, які спеції володіють переважно тими чи іншими домінуючими діями, щоб підібрати адекватно відповідні спеції до лікувального комплексу.

Нині визнано, що спеції в лікувальних комплексах відіграють лише допоміжну роль у підсиленні дії основних лікарських засобів, підвищуючи загальні результати лікування, часто запобігають розвитку побічних ефектів та ускладнень від ліків базового лікувального комплексу, активують саногенетичні механізми хворого в період загострення хвороб, в період ремісії відіграють важливу профілактичну роль за тривалого використання.

Світовий досвід медицини свідчить, що найбільш дієвим є застосування 3-5 спецій в їжу щоденно у відповідному дозуванні (здебільшого 2-4 г/добу).

Нижче в таблиці 1 ми наводимо спеції за домінуючим механізмом дії списком за спадаючими властивостями за Bachru [3].

Таблиця 1

Розподіл спецій за домінуючим механізмом дії

Домінуючий механізм	Спеції
Протизальна дія	Імбир, часник, перці, цибуля, куркума, базилік
Антибактеріальна дія	Часник, цибуля, імбир, гвоздика, куркума, кориця
Антивірусні властивості	Імбир, часник, цибуля, кориця, куркума, перці
Знеболювальна дія	Імбир, перці, гвоздика, базилік, орегано
Антиоксидантна дія	Часник, цибуля, імбир, кориця, куркума
Гіпохолестеринемічні властивості	Часник, кориця, коріандр, цибуля, орегано
Протипухлинна дія	Часник, розмарин, цибуля, петрушка, базилік
Гіпоглікемічна дія	Кориця, куркума, коріандр, кріп, чорнушка
Імуномодуюча дія	Часник, перці, петрушка, цибуля, гвоздика
Антикоагулянтна дія	Кориця, куркума, перець чилі, гвоздика
Антидепресантна дія	Кардамон, орегано, базилік, мускатний горіх
Антисклеротична дія	Часник, цибуля, орегано, куркума, кориця
Діуретична дія	Петрушка, орегано, розмарин, базилік

Протиглистна дія	Часник, перці, цибуля, базилік
Ноотропна дія	Розмарин, часник, чорнушка, коріандр

Важливо, що в останні роки деяким спеціям доведені гіпоглікемічні (куркума, кориця, кріп, коріандр) [5, 10], протипухлинні властивості (часник, розмарин, петрушка) [3, 6, 8].

Загалом спеції вважаються «золотим» доповненням в комплексне лікування захворювань серцево-судинної, дихальної, травної, ендокринної систем, інфекційних хвороб [3, 4, 5, 8, 10], включаючи COVID-19 інфекцію [7, 11]. Тому можна стверджувати, що їх застосування для хворих із явищами полі- і коморбідності в якості додаткових лікувально-профілактичних засобів відіграватиме важливу роль у реабілітаційному процесі.

Висновки. Особливості сучасного стану популяційного здоров'я населення у вигляді полі- і коморбідності, що зростають із віком, та тривала пандемія COVID-19 інфекції, особливо загрозлива для таких хворих, що потребують нових підходів до вдосконалення лікувальних комплексів з урахуванням нових різнопланових патогенетичних взаємин.

Існуючі наукові докази цілющих властивостей спецій свідчать про доцільність їх ширшого використання в реабілітаційному процесі такого контингенту хворих. Є необхідність посилення інформаційної кампанії серед лікарського загалу в зазначеному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошина Л.О., Волошин О.І., Доголіч, І.В. Присяжнюк Спеції як один із важливих засобів посилення дієтичної реабілітації хворих з явищами поліморбідності, коморбідності та інфекційними процесами в контексті новітніх досягнень. Огляд літератури та дискусія. – Укр. терапевт. журн., 2022; 1-2: 87-93
2. Фадєєнко Г.Д., Несен А.О. Коморбідність і інтегративна роль терапії внутрішніх органів – Укр.терапевт. журн., 2015; 2: 7-15
3. Bachru НК Healing through natural foods Mumbai : JAICO, 2016-256р.
4. Guerra F.O.S, Mendes J.M., Sousa J. P et al. Increasing antibiotic activity against a multidrug – resistant *Acinetobacter* spp. by essential oils of *Citrus* and *Cinnamomum zeylanicum*. – Nat. Prod Res. – 2012;26(23):2235-2238
5. Najlaoui H, Arraouadi S., Noumi E. et al Antimicrobial, antioxidant, antiacetylcholinesterase, antidiabetic and pharmacokinetic properties of *Carum carvi* L. and *Coriandrum sativum* L. Essential oils alone and in combinations. – Molecules 2021; 26(12):3625
6. Hamidpour P, Hamidpour S, Elias G. *Rosmarinus officinalis*(Rosemary): a novel therapeutic agent for antioxidant, antimicrobial, anticancer,

- antidiabetic, antidepressant, neuroprotective, anti-inflammatory and anti-obesity treatment. – *Biomed. J. Sci and Tech. Res.* – 2017; 1 (4):1098-1103
7. Ho LTF, Chan KKH, Chung VCH, Leung T H , Highlights of traditional Chinese Medicine frontline expert advice in the China National guideline for COVID-19.-*Eur. J. Integr. Med-* 2020;36:101116
8. Kunnumakkara AB, Bordoloi D, Harsha C et al. Curcumin mediates anticancer effects by modulating multiple cell signaling pathways. – *Clin Sci(Lond)* , 2017;131(15);1781-1799
9. Li H, Sureda A, Devkota HP, Pittala V. Curcumin, the golden Spice in treating cardiovascular diseases. – *Biotechnol. Adv.* 2020; 38::107343
10. Xie T, Chen X, Chen W et al. Curcumin is a Potential Adjuvant to Alleviates Diabetic Retinal Injury via Reducing Oxidative Stress and Maintaining Nrf2 Pathway Homeostasis. – *Front. Pharmacol.*, 2021; 12:796565.
11. Yang Y, Md Si, Wang J et al. Traditional Chinese medicine in the treatment of patients infected with 2019-New Coronavirus (SARS-CoV-2): A Review and Perspective - *Int.J.Biol Sci* – 2020; 16(10): 1708-1717.

SUMMARY

SPECIES: NEW APPROACHES OF APPLICATION THROUGH THE PRISM OF POLY- AND CO-MORBIDITY AND INFECTIOUS PROCESSES LIKE COVID-19 (MINI REVIEW)

Voloshyna L.O., Okipnyak I.V., Patratii M.V., Voloshyna O.V., Yasinskyi D.M.

This mini-review succinctly presents the latest scientific data on the pharmacological and therapeutic and preventive properties of spices, as well as the peculiarities of their use in numerous diseases. The special value of their use in the complex treatment of patients with the phenomena of poly- and comorbidity and infectious processes is seen.

Key words: polymorbidity, comorbidity, spices, properties, application